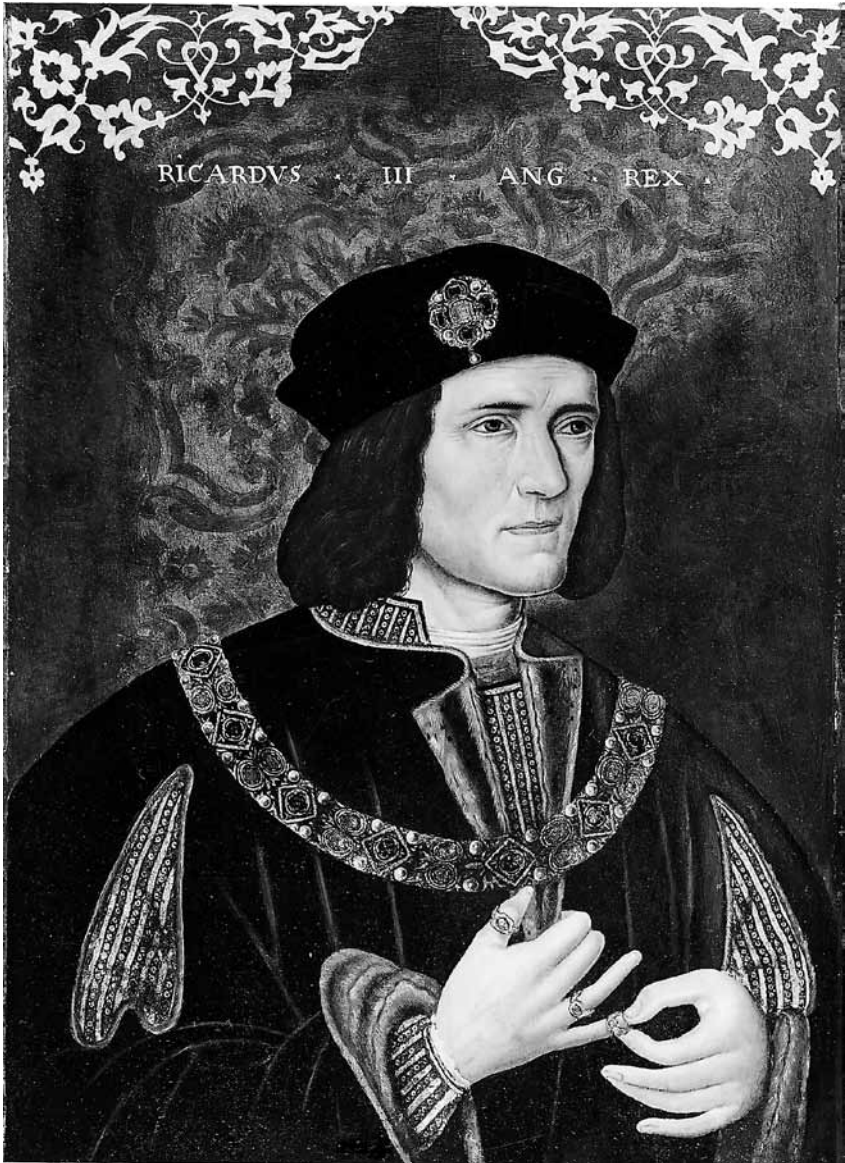

KUNINGAS ASFALDI ALL
Kuidas arheoloogid leidsid Richard III

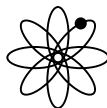

Richard III portree National Portrait Gallerys. Selle on arvatavasti ajavahemikus 1580 kuni 1600 maalinud tundmatu kunstnik. Teos sarnaneb Briti kuningakoja kunstikogus oleva portreega, mis võib olla aluseks ligi kahekümnele tuntud maalile.

Mike Pitts

KUNINGAS ASFALDI ALL

Kuidas arheoloogid leidsid Richard III

elav teadus

Originaali tiitel:
Mike Pitts
DIGGING FOR RICHARD III: HOW ARCHAEOLOGY FOUND
THE KING
Thames & Hudson

Tõlkija Triin Olvet
Toimetaja Ivika Arumäe
Keeletoimetaja Piret Ruustal
Konsultant Martin Malve
Küljendaja Erje Hakman

Kaanel on kasutatud fragmenti Richard III-t kujutavalt tundmatu kunstniku õlimaalilt. National Portrait Gallery, London.

Published by arrangement with Thames & Hudson Ltd, London
Digging for Richard III text © 2015 Mike Pitts
Layout and series concept © 2015 Thames & Hudson Ltd, London

Tõlge eesti keelde © Triin Olvet ja kirjastus Argo, 2017
Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee
ISBN 978-9949-607-06-8
Trükitud trükikojas XXXXXXXXXXXX

SISUKORD

PROLOOG 9

I VAATUS

INGLISMAA 1452–1485 13

Võetakse kokku Rooside sõja sündmused ja me hakkame uurima, miks Richard III inimestes nii suurt huvi äratav.

II VAATUS

RICHARD III JÄLGEDEL 41

1. STSEEN

LEICESTER. SILD 43

Me jõuame Leicesterisse; vaatame, kuidas on linn jäädvustanud Richard III mälestuse; kohtume Richard Buckley ja Philippa Langleyga ning saame teada, kust sai alguse Philippa teekond kuninga säilmete otsimisel.

2. STSEEN

LEICESTER. MUNGAKLOOSTER 67

Philippa Langley pöördub Leicesteri ülikooli arheoloogide poole, kes uurivad frantsisklaste kloostri arheoloogilise leiukoha ajalugu ja kinnitavad, et Richard III haud võib endiselt selles kohas asuda.

3. STSEEN

LEICESTER. ÜLIKOOOL 91

Richard Buckley kavandab Leicesteris väljakaevamisi, Philippa Langley lahendab rahastamiskriisi ja Mathew Morris valmistub väljakaevamisi juhtima.

III VAATUS
2012. AASTA VÄLJAKAEVAMISED 115

1. STSEEN

FRANTSISKLASTE KLOOSTER. PARKLA 117

Algavad väljakaevamised parklas ning arheoloogid leiavad sealt mungakloostri, kiriku ja inimese luustiku.

2. STSEEN

FRANTSISKLASTE KLOOSTER. HAUD 141

Luustik kaevatakse välja.

IV VAATUS
LAHKAMINE 171

Luustiku kallal viiakse läbi mitmesugused teaduslikud uuringud, et teha kindlaks selle omaniku vanus, sugu, pikkus ja kehaehitus, igapäevane menüü, tervislik seisund ja patoloogia üksikasjad ning ligikaudne surmaaeg.

V VAATUS
MÕRVAJUURDLUS 199

Teadusliku, ajaloolise ja kunstilise uurimistööga tehakse kindlaks luustiku omaniku identiteet ja tema surma põhjus.

EPILOOG 231

LAHINGUVÄLJAD JA MATUSED

Arutleme kuninga säilmete leidmise tähtsuse üle; vaatame lähemalt, mis juhtus pärast uuringutulemuste avaldamist ja kirjeldame, kuidas leiti üles koht, kus peeti omal ajal maha Bosworthi lahing.

TÄNUSÕNAD 265

ILLUSTRATSIOONIDE AUTORIÕIGUSED 267

VIITED 269

KIRJANDUS 277

REGISTER 283

PROLOOG

„Surnud ei tule tagasi, et oma matuse üle kaevelda. Seda teevad elavad.“

THOMAS CRANMER LOHUTAB HENRY VIII-T, KES NÄGI UNES OMA SURNUD
VENDA ARTHURIT. HILARY MANTEL, „WOLF HALL“¹

„Nüüd on meil teile öelda midagi tõeliselt põrutavat.“

Neljandal veebruaril 2013. aastal andis Leicesteri ülikooli uurimiserühm lummatud ajakirjanikele teada oma lõpliku otsuse, mille edastasid kogu maailma uudistekanalid: nad olid leidnud Richard III, Suurbritannia ajaloo ühe kõige enam vaidlusainet pakkunud monarhi säilmed.

Teie ees on lugu sellest, kuidas see kõik sündis.

See avastus, nagu ütles projekti juhtiv arheoloog Richard Buckley, tähendab rabavat edusammu.

Richard III on ühtaegu keskne ajalooline tegelane keskaja lõppu tähistavates süngetes ja veristes sündmustes ja hävimatu müütiline koletis, kelle Shakespeare jäädvustas arhetüüpse kurikaelana. Ta on mees, kelle peaaegu psühhoatilisesest võimuihast kiirgab hirmuäratavat võlu. Ent ehk on teda hoopis laimatud: tema õilsatele pürgimustele on järsu lõpu teinud ja need kalevi alla peitnud inimesed, kes moonutasid ajalugu isiklikuks hüvanguks.

Juba tema elu oli täis hirmu ja vandenõusid. See vajab täpset analüüsi, tõe paljastamist ja väärarusaamade kummutamist. Kas pole

sel juhul kohane, et peategelase füüsilised säilmed jõudsid päevavalgele tänu neile ajaloolastele, kes on kriminalistikale kõige lähemal – kasimatutele ja mudastele arheoloogidele, kes töötasid õlg õla kõrval teaduse viimast sõna kasutavate kolleegidega? Richard III haprad, õrnad ja seni võõra pilgu eest varjatud luud on käegakatsutav tõend, mida vähesed arvasid kunagi oma ihusilmaga nägevat.

Nii ebatõenäoline kui see avastus ka oli, polnud projekti ainuke tähelepanuväärne tahk selle edukus. Oma arheoloogi- ja kirjaniku-karjääri jooksul olen ma näinud, uurinud ja kirjeldanud rohkemaid väljakaevamisi, kui suudan praegu meenutada; paljudes neist olen kaasa löönud ja mõnda isegi juhtinud. Mitte kunagi pole ma aga näinud niisuguseid väljakaevamisi nagu need, mille käigus leiti Richard III.

Tööd olid hästi planeeritud, nagu kõigil korralikel väljakaevamistel. Neil olid täpselt seatud eesmärgid – jällegi märk, et välitööd suure tõenäosusega tulemusi annavad. Edasi aga lahknes sündmuste käik tavapärasest.

Kaevamised algasid ühel 2012. aasta augustikuu laupäeval. Töörühmal oli viis eesmärki ja aega nende saavutamiseks kaks nädalat. Sellises olukorras avastatakse tavaliselt midagi, mis aitab mõningal määral leida vastuseid arheoloogide esitatud küsimustele. Nagu võib arvata, tekitavad ülejäänud leiud aga aina uusi küsimusi. Kaevamiste lõpus pakivad arheoloogid asjad kokku ja neid ootab ees pikk analüüsimise protsess, mis on alati palju aeganõudvam (ja palju kulukam) kui kaevamised ise; juba kaevamiste lõpus tunnevad nad, et on saanud targemaks. Aga nad teavad ka seda, et ilmsiks on tulnud uusi asju, mida nad veel ei mõista. Eksisteerib teatud tasakaal ühelt poolt vanade, osaliselt vastatud, ning teisalt uute, vastust ootavate küsimuste vahel. Kui rahastaja seda võimaldab, tulevad arheoloogid tagasi ja kaevavad edasi – omal moel on ka see mõistagi saavutus. Nad naudivad kaevamist.

Leicesteri väljakaevamised olid aga hoopis teistsugused. Arheoloogid jõudsid esimese eesmärgini esimesel päeval. Juba ette oli seda nimetatud „põhjendatud ootuseks“, kuigi mitte keegi poleks julgenud kihla vedada, et see ootus läheb täide esimesel päeval. Teise („tõenäolise“)

eesmärgi saavutamiseks kulus veidi kauem aega – peaaegu nädal. Kolmanda eesmärgi („võimaliku“) ette tegid nad linnukese kahek-sandal päeval, neljanda („imeväikese šansi“) ette kaheteistkümnendal ja viienda („ei saa pidada tõsiseltvõetavaks võimaluseks“ – niisugusel juhtumil lubas Richard Buckley oma mütsi ära süüa) said nad ära märkida selsamal päeval kui neljandagi. Kaks eesmärki ühe päevaga! Ja neil oli kaevata jäänud veel kaks päeva.

Väljakaevamised oli tellinud Philippa Langley. Philippa ei ole arheoloog, vaid kirjanik, kes tunneb huvi ajaloo ja kirge Richard III vastu. Enne alustamist hoiatas tööriühm teda liigsete lootuste üles-krvivimise eest. Philippa tahtis sellest projektist saada ainult üht: leida üles Richard III säilmed. See oli eesmärk, mida arheoloogid hindasid otsesõnu võimatuks. Kui kaevamised algasid, näis aga, et nende käigus võib sündida mida tahes.

„Leide tuli päevavalgele mitte iga päev, vaid tegelikult peaaegu iga tund,“ rääkis mulle Philippa. „Suvalisel hetkel võisime kuulda kedagi hüüdnas: „Tule vaata, mis siin on!“ Ja me kõik jooksime vaatama, mis see oli, ja siis jooksime teisele poole vaatama midagi muud, mis oli äsja leitud.“

Väljakaevamised olid ühtlasi lõbusad. Kord istusid kõik koos telgis, sõid lõunat ja Philippa ütles kaevajatele: „Jumal küll, kuidas mulle teie töö meeldib. Ma saan aru küll, miks te arheoloogiks hakkasite!“

Hulk imestunud nägusid tõstsid pilgu võileibadelt.

„See on lihtsalt parim töö maailmas!“ kordas Philippa. „Kui ma oleksin seda teadnud, oleksin samuti arheoloogiks hakanud!“

Nemad vaatasid talle otsa ja ütlesid: ei, Philippa, ei. Arheoloogia tähendab õues vihma ja külma käes kükitamist, mulla kühveldamist, haiget selga ning kriimustatud ja sinikates käsi. Palk on närune. Sa oled õnnega koos, kui leiad väikese potikillu, mida oleks isegi eBay's raske maha müüa. Jää parem mõne kerge ja hästi tasustatud töö juurde, nagu seda on näiteks kirjaniku oma.

„Need kaevamised,“ laususid arheoloogid, „EI OLE tavalised.“⁴²